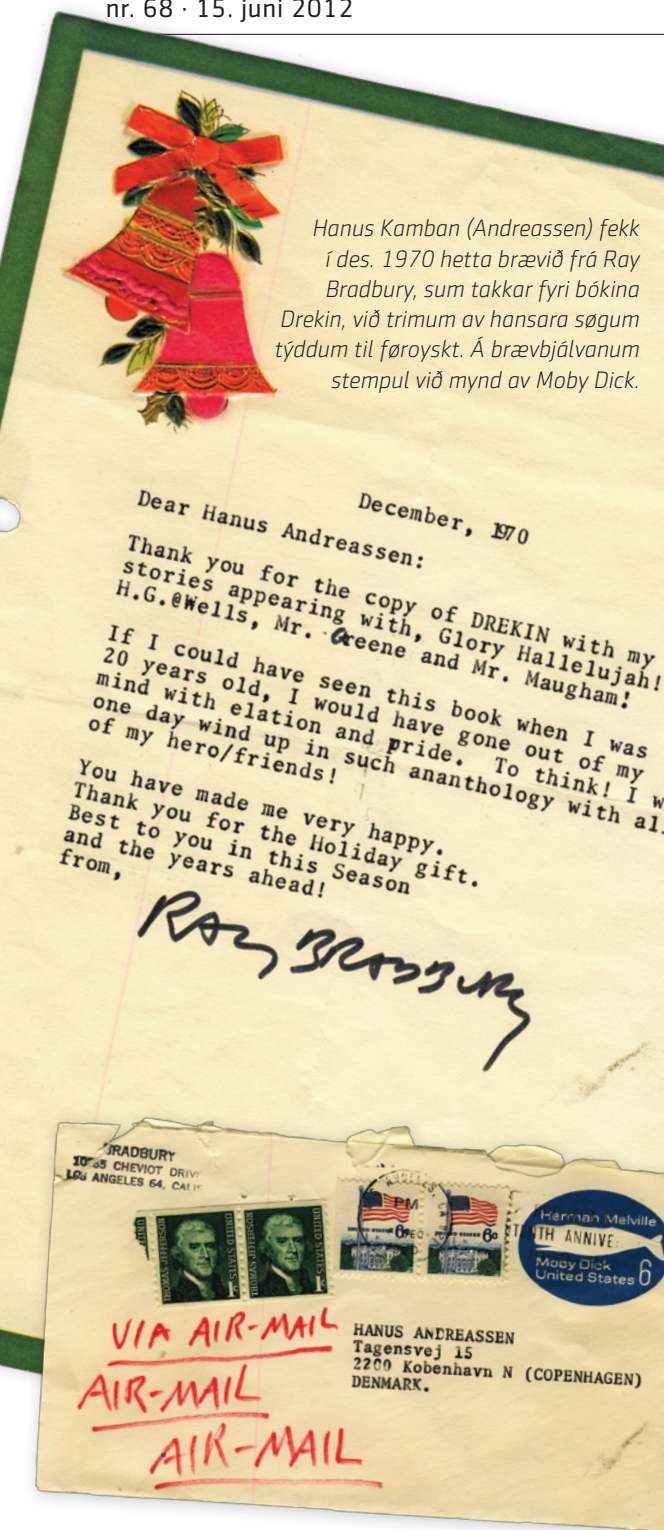

vísinda-
skaldskap
er bókin
*Krýnikur av
Mars* (1950),
ið er ein skald-
søga ella eitt
savn av stutt-
sögum, ið hava
ein tráð og eitt
tema, sum bind-
ur tær saman.
Amerikumenn
nema land á Mars
og finna har eina sið-
menning, ið er bæði
vísari, eldri og meira
mentað enn teirra
egna, eitt slag av pytha-
goreiskum samruna, har
átrúni og vísindir hava
áralag og hvørt fær annað
at bera frukt.

Men landnámsmenninir
hava onki annað í síni
skjáttu enn ómentan, smá-
sinni, hugmód og dráp, og tað
eydnast teimum eftir stuttari
tíð at týna eina mentan, ið
kundi verið teirra bjarging.
Hava vit hoyrt hetta fyrr?

Fahrenheit 451

Øðrvísi snoðin er skaldsøgan
Fahrenheit 451, sum kom trý ár
seinni. Heitið á bókini sipar, sum helst
mongum kunnugt, til tað hitastig, sum
pappír brennur við. Høvuðspersónurin
í bókini er eldslökkjarin Guy Montag.
Kanska er tað meira hóskandi her
at brúka tað gamla starvsnavnið
brandmaður, tí arbeiðið hjá Montag
og feløgum hansara er ikki at slökkja
eld, men at brenna bókur og ofta eisini
tey fólk, sum eiga og lesa hesar bókur.
Montag ger sitt arbeiði, lýðin móti
sínnum teknokratiska samfelag og sörur
fyri medvit og hugsan. Men ein dagin
mætir hann Clarisse McClellan, eini 17
ára gamlari gentu, sum lærir hann at
varnast onnur menniskju, hyggja at
mánanum og sansa luktin frá bløðum.
Eitt fræ av medviti er sátt, og – eins og
menniskjuni í Platons hellisbílæti – er
Montag nú á veg upp í ljósið.

Ein dagin fremur hann ta ræðuligu
samfelagsligu svikagerð at stjála eina
bók. Seinni kemur hann at kenna
Faber, ein gamlan professara, sum
eins og Sokrates fer at upplýsa hann.
Men hann verður avdúkaður av sínum
stjóra, Captain Beatty, flýggjar og vill-
ist inn í ein skóg, har nakrir gamlir,
lærdir menn hava skapt eitt slag av
stakmentan, eina loyniliga nýggja sið-
menning. Teirra endamálar er at varð-
veita tað teir kunnu av heimsins bók-
mentum, og teirra hyggjuráð eru at
goyma tær í minninum. Teir eita eftir
teimum høvundum, teir minnast verk-
ini hjá, ein er Swift, ein annar Marcus
Aurelius, og har eru eisini bæði Buddha,

Lincoln og Markus, Matteus, Lukas og
Jóhannes.

Hesa skaldsøgu gjørdi Francois
Truffaut til film í 1966, við Julie
Christie og Oskar Werner sum høvuðs-
leikarum.

Koestler

Fahrenheit 451 er ein *dystopi*, t.e. ein
døpur framtíðarskaldsøga, sum er ein
ávarandi tekstur. Ofta verður skrivað,
at fyrimyndirnar, sum peika fram
ímóti hesi skaldsøgu, eru *Brave New
World* (1932) eftir Aldous Huxley og
1984 (1949) eftir George Orwell. Men
nógv størri týdning sum íblástur hevði
ein onnur bók, *Darkness at Noon* eftir
Arthur Koestler, kanska tann mætasta
politiska skaldsøgan, sum nakrantíð er
skrivað. Bókin kom út á enskum í 1941,
og Bradbury las hana í 1944. Bókin
lýsir ræðustýrið í USSR, og hennara
boðskapur er, at øll einaveldir, sama
ger hvat smyrsl tey kleiggja upp á
seg, brúnt ella reytt ella hvítt, skriva
menniskjans tign niður á null.

Bókur vekja aðrar bókur til lívs,
men góður skaldskapur er ongantið
herming. *Fahrenheit 451* er ólík sínum
undanspira, minni intellektuell, meira
eyðkend av allegori, meira skaldaborin,
eins og ein hugbirting. Og hon sipar
bæði til Nazítýskland og USSR, men
nógv meira til USA. Um tað mundið
hon varð skrivað, framdu Joseph
McCarthy og hansara lagsbrøður sína
heksajagstran móti frælst hugsandi
andsmennum og listafólki í Amerika.
Og eisini í USA hendi tað, at bókur
blivu brendar.

Men skaldsøgan hjá Bradbury er
ikki avmarkað til at spegla aftur tað
andaliga myrkur, sum Hitler, Stalin
ella McCarthy umboðaðu. Tí tað evni,
sum hon tekur upp, er í roynd og veru
øðrumegin útbúgving og undirvísing –
menniskjans samband við tað skrivaða
ella talaða orðið – og á hin bógvin tann
ávirkan, sum nýggir miðlar sum sjón-
varp og nýggjar tekniligar uppfinning-
ar hava á hesi virðir.

Liljurnar á markini

Og boðskapurin er, at henda ávirkan
er – talað við metaforu – tað sama
sum at brenna allar heimsins bókur.
Samstundis hevur henda gongd við
sær, at menniskjan missir sambandið
við natúrini, við næstan og við seg
sjálva. Grannalag, kærleiki, samhugi,
samhaldsfesti, tað fer alt fyri hund og
heyk. Stovuveggimír eru eitt áhaldandi
sjónvarp, menniskjuni megna ikki long-
ur at tala saman, allur tanki hvør-
vur. Skal ein festa eitt fyndugt orðatak á
vísdomin í hesi skaldsøgu, so eru tað
hesi orð:

*Menniskjan livir ikki av breyði eina,
men av hvørjum orði, ið gongur út av
Guds munni.*

Áhugavert við bókini er annars, at tað
ikki eru valdsharrarnir, men menn-
iskjuni sjálv, sum fara undir av sínum
eintingum at avtaka sína tign, sitt frælsi
og sína mentan. Tann danski yrkjarin
og humanisturin Poul Henningsen
segði, at sleppur meirilutin at avgera
tann listarlaga smakkin ella tað andaliga
støðið, velur hann altíð tann lægsta
felagsnevnanar.

Ábyrgdin kemur tí at hvíla á skúla
og lærarum. Undirvísing skal gagna
vinnu og framburði, men djúpast sæð
skal hon taka tað fram, sum ikki hev-

ur sjónligt gagn, læra næmingar at
virðismeta vakurleikan sum hann er í
sjálvum sær, tað vakra í eini yrking,
einum málningi, eini reglu á einum
fremmandum máli, eftir Verlaine ella
Celan. Ferst henda kenslan fyri tí púra
ónyttugu, men ómissandi virðismiklu
perluni, er ein siðmenning fokin. Í
Fahrenheit 451 hava hesi orð ikoniskan
týdning:

*Gevið tykkum far um liljurnar á
markini, hvussu tær vaksa; ikki tær
arbeiða, ei heldur tær spinna; men eg
sigi tykkum, at ikki sjálvur Sálomon
í allari dýrd síni var skryddur eins og
ein teirra.*

USA er, ivaleyst meira enn Europa,
eitt land, har visuel mentan trívist og
blómar. Og søgan um Ray Bradbury
er eisini søgan um ta ørgryn timer
ofta framúr dugnaligum teknarum
og málurum, sum gjørdur myndir til
hansara verk, og sum hann ofta kendi
persónliga, teirra millum Lawrence S.
Stevens, Ian Miller, Kelly Freas, Gray
Foy og Stanley Meltzoff, ið skapti eina
ógloymandi mynd til søgusavnið *The
Illustrated Man*. Serligan týdning fyri
Bradbury fekk hansara vinskapur og
samstarv við Joseph Mugnaini. Sjálvur
var Bradbury ein fermur teknari og
málari.

Tann Hvíti Hvalurin

Sum rithøvundur bygd Ray Bradbury
á tað støði, sum hansara fyrimyndir –
Poe, Jules Verne og H.G. Wells – høvdu
lagað. Men í 60- og 70-árunum í farnu
øld komu nýggir høvundar fram, og
sæð í ljósinum frá teirra verkum er yvir
Bradburys skaldsøgum og stuttsøgum
ein glæma av sakloysi, kanska andin
frá hansara trygga uppvøkstri í tí tá
friðsæla Waukegan. Og tað skerst ikki
burtur, at verkini hjá eitt nú Ursulu K.
Le Guin, J.G. Ballard og Stanislav Lem
hava eyðkennir í stíli ella innihaldsligari
tyngd, sum stundum bera av Bradburys
verkum.

Ray Bradbury var dæmligur maður,
blíður, ósnobbutur, bráðlyntur, lættur
at hugtaka. Hann var giftur og átti fyra
døtur. Hann sigst hava havt ikki sørt av
tøknisangist, og hann koyrði t.d. ikki
bil. Í 1999 hevði hann eina heilabløðing,
men hann helt fram at arbeiða, las
sínar søgur úr sínum arbeiðsrúmi í
Los Angeles í telefon fyri eini dóttur
í Arizona. Hon skrivaði tær av, sendi
tær aftur við faxi, og so fingur tær sitt
endaliga snið.

Bradbury skrivaði saman við John
Huston handritið til filmin *Moby Dick*
frá 1956. Í 50-árunum fór hann undir
at skriva eina langa stuttsøgu rundan
um hesa somu gátuføru ímynd. Søgan,
við heitinum »Leviathan 99« var liðug
fyrst í 21. øld. Hetjan í søguni, Ishmael
Jones, fer saman við sínum blinda
skipara við rúmdarskipinum Cetus 7 út
at jagstra eina risastóra hvíta gongu-
stjørnu, sum rópast Leviathan og er
tann grimasta, alheimurin veit av!
Og her kunnu vit hóskandi bera Ray
Bradbury skilnaðarkvøðu. Hann riður
móti vestri. Hann skimast eftir tí síðstu
metaforuni.

.....
*Søgur eftir Ray Bradbury í týðing til føroyskt standa í
bókunum DREKIN (1969), KALEIDOSKOP (1974) og í
savninum TAÐ NÝGGJA ATLANTIS (2001). Týðari er Hanus
Kamban, sum somuleiðis týddi barnabókina DRONGURIN
SUM FEKK MYRKRIÐ TIL VIN (Føroya Lærarafelag 1987).*